

tén kívül arra is, hogy az iskolák elfogadják és támogassák az ilyen munkát, s a megyei szervezetek közül különösen igénylik a múzeumok szakmai támogatását.

A néprajzi munka szakmai részét különösen a különféle útmutatók segítik, segíthetik. A teljesség igénye nélkül átnyújtok az útmutatókból egy csokrot. A múzeumokban, de különösen a Néprajzi Múzeum Ethnológiai Adattárában hozzá lehet jutni ezekhez a munkákhoz.

Dr. Turi Róbert

GYŰJTÉSI ÚTMUTATÓK a Honismeret folyóirat 1 – 24. számában: 1. Babonás történetek gyűjtése (Morvay Péter) – 1976/5. 59. old. 2. Bányászahagyományok (Erdélyi Zoltán) – 1973/3-4. 185. old. 3. Egy falu néphagyománya (Dobos Ilona, Morvay Péter) – 1975/5-6. 118. old. 4. Egy népi kismesterség leírása (Újváriné Kerékgyártó Adrienne) – 1973/3-4. 192. old. 5. Eszközleltárak készítéséhez – tárgygyűjtések feldolgozásához (Szarvas Zsuzsa) – 1985/4. mell. 6. A falusi fiúk szabadtéri játéka (Kresz Mária, Morvay Péter) – 1977/2 – 3. 115. old. 7. Gyermekjátékok (Kriston Vizi József) – 1986/1. mell. 8. A halottas szokások és hiedelmek vizsgálatahoz (Virt István) – 1984/4. mell. 9. A házivászon felhasználása és jelentősége egy faluban (Li. Kerékgyártó Adrienne) – 1976./6. 57. old. 10. Hogyan gyűjtsünk népzene 1980 táján? (Olsvai Imre) – 1980/1. 62. old. 11. Ismerkedés, udvarlás, párválasztás (Tátrai Zsuzsanna) – 1986/1. mell. 12. A karácsonyi ünnepkör (Bihari Anna, Pócs Éva) – 1984/3. mell. 13. A népköltészet gyűjtéséről és az esztétikai nevelésben betöltött szerepéről (Kovács Ágnes) – 1974/4. 58. old. 14. A néprajz és helytörténet kapcsolata (Novák László) 1975./3. 16. old. 15. Néprajzi gyűjtés gyerekekkel (Szabó Zsolt) 1974/1. 34. old. 16. Szempontok a földrajzinév-gyűjtéssel foglalkozó pályamunkák összeállításához (Morvay Péter) 1975./4. 57. old. 17. Timaffy László: A néprajzi anyag felhasználása a történelem-szakkörökben – 1977. 2-3. 100. old. (Fehér Zoltán ismertetése) 18. Útmutató a fejfák gyűjtéséhez (Morvay Péter) – 1974/2. 65. old. 19. Útmutató a nyelvjárási témájú pályamunkák készítéséhez. 1980/3. mell. 20. Útmutató a paraszti élet ünnepeinek és szokásainak változásvizsgálatához (Szacsay Éva) 1979/3. 62. old. 21. Útmutató névtani témájú dolgozatok, pályamunkák adatainak összegyűjtéséhez. 1980/4. mell. 22. A volt uradalmi cselédek élete, munkája és hagyományai (K. Kovács Péter) – 1974/2. 62. old.

EGYÉB ÚTMUTATÓK a Magyar Nemzeti Múzeum – Néprajzi Múzeum Ethnológiai Adattára kiadásában útmutató füzetek láttak napvilágot. Ezek közül a következőket említem meg: 1. Végh József: A hagyományos paraszti gazdálkodás ismeretanyag és szókincse, 1. Szántás-vetés. (Bp. 1962) 2. Hofer Tamás – Végh József: A hagyományos paraszti gazdálkodás ismeretanyag és szókincse, 2. Aratás (Bp. 1964.) 3. Balogh István – Végh József: A hagyományos paraszti gazdálkodás ismeretanyaga és szókincse, 3. Hordás, nyomtatás, cséplés 1. rész (Bp. 1966) 4. Balogh István – Végh József: A hagyományos paraszti gazdálkodás ismeretanyag és szókincse, 3. Hordás, nyomtatás, cséplés 2. rész (Bp. 1973) 5. A nyelvjárási és néprajzi gyűjtés összekapcsolása (Magyar Nemzeti Múzeum – Néprajzi Múzeum Ethnológiai Adattára, 1960.).

Ugyancsak hasznos útmutatók a Néprajzi Múzeum – Szabadtéri Néprajzi Múzeum Kérdőívek és gyűjtési útmutatók sorozatában megjelent segédletek

A honismereti szakkörök és táborok jelentőségéről

Az utóbbi fél évtizedben a honismeret (hosszú idő után) ismét része lett az iskolai oktatásnak. Ez elvileg lehetőséget kínál arra, hogy minden felnövekvő korosztály megismerkedhesen a honismeret alapjaival. Tekintettel azonban arra, hogy a ma oktató tanárok közül elenyészően kevés akad, aki valamiféle honismereti alap- illetve továbbképzésben részesült, továbbá általában hiányoznak a megfelelő tankönyvek és segédkönyvek is, mind a tanárok, mind a diákok számára, nem szabad túlbecsülnünk a honismeret intézményes oktatásának lehetőségeit. Hozzájárul ehhez a csökkenő gyermeklétszám ellenére megmaradó viszonylag magas osztálylétszám is, amely lehetetlenné teszi a tanórák keretében a honismerettel való alaposabb ismerkedést, s olyan alap lerakását, amely a honismeret iránt hosszabb távon elkötelezett nemzedékek kinevelődéséhez vezetne. Főleg ahhoz nem elegendők ezek a tanórák, hogy a megértessük a tanulókkal: a honismeret nem csupán a múlt értékeinek tétlen szemléletét jelenti, nem csupán cikkek, könyvek szövegének és képeinek passzív befogadó megismerését, hanem célirányos cselekvésre is kell neveljen: az értékek keresésére, megővésére, népszerűsítésére.

Az iskolai órákon a tananyag passzív befogadása illetve reprodukálása a legfőbb követelmény. A honismereti szakkörök viszont akkor igazán sikeresek, akkor érik el igazán céljukat,

ha a passzív befogadás helyett az aktív cselekvésre helyezik a hangsúlyt. A honismereti szakkörnek különbözniük kell a „hagyományos” történelmi szakkörök tematikájától, módszereitől. Amellett, hogy nyilvánvalóan az iskolai alapkövetelményeknél magasabb szinten meg kell ismertetni a résztvevőket a történeti, régészeti, néprajzi stb. kutatás alapjaival (beleértve a szakirodalom alapjait is), a cél nem az, hogy folyóiratok, könyvek részleteinek összeollózása révén szülessenek meg „új” produktumok, amelyek voltaképpen nem egyebek tartalmi vonatknál, s alig múlják felül a több szöveget egyetlen kódexbe másoló-szerkesztő középkori szerzetesek munkájának eredetiségi szintjét. Természetesen a kezdet ez lehet, de ez csupán az alap. Nem könnyű azonban ezt az alapot meghaladni, hiszen a jelenleg tanító tanárok többsége sem lépett ezen túl. A felsőoktatásban megkövetelt szemináriumi vagy szakdolgozatok jelentős hányada (többsége?) évtizedek óta eredetiséget alig, vagy egyáltalán nem tükröző összeollózás.

A szakköri témák kitűzése (elfogadása) már eleve meghatározza, hogy valóban kreatív irányultságú a feladat, vagy csupán reprodukív. Példának okáért a két világháború közti Magyarország történetét úgy is föl lehet dolgozni, hogy néhány vonatkozó könyv, tanulmány és cikk alapján a szakkör egy-egy tagja 10–15 oldalas dolgozat keretében áttekintést nyújt az országos eseményekről. De földolgozható a téma úgy is, hogy egy szakköri tag a saját (vagy ismerős) családja sorsának a XX. század első felében való alakulását ismerteti, saját, önálló gyűjtése alapján. Az értékeléshez természetesen fölhasználja (mintegy „háttérként”) a vonatkozó szakirodalmat, amelynek ismerete azért is fontos, hogy világossá tegye, mennyiben egyedi és mennyiben tipikus adott család életútja, melyik társadalmi réteghez sorolható stb.

Természetesen a szakkörvezető számára sokkal egyszerűbb feladat egy-egy korszak (kérdéskör) újabb, a tanulók életkori sajátosságainak is megfelelő irodalmának jegyzékét átadni, s megtanítani, hogyan is kell jegyzetelni, hogyan kell a jegyzeteket rendezni, „sorba rakni”, s hogyan kell megszerkeszteni egy összefoglalást. Az önálló, kreatív gyűjtés a vezető tanártól is nagyobb odafigyelést, nagyobb (és más irányú) felkészültséget is megkövetel. Míg az előbbi esetben elképzelhető, hogy a tanár az iskolai (községi, városi, megyei) könyvtárból, vagy saját gyűjteményéből kiválogatott kisebb-nagyobb könyv- és folyóiratkupacot ad a diák kezébe, ha az ismeri a jegyzetelés módszerét, akkor annak befejezéséig a szakkörvezetőnek az időnkénti rákérdezésnél lényegében nincs több dolga. A második esetben viszont előzetesen „föl kell deríteni”, hogy adott téma egyáltalán földolgozható-e. Vannak-e dokumentumok, s azok hozzáférhetők-e (s hol), akiknek személyes élményeit akarjuk meghallgatni, hajlandók-e beszélni emlékeikről, s az elkészülő interjúk mennyire használhatók. Sokkal nehezebb egyébként is élő személyt „faggatni”, mint írott szöveget (feldolgozást vagy dokumentumot) kivonatolni. Fényképek, videó- vagy magnófelvételek készítése sem egyszerű feladat (s itt nem csupán a technikai buktatókra gondolunk).

Honismereti szakkör föl vállalhat történelmi emlékhellyel kapcsolatos hosszn tartó tevékenységet: pl. sírok gondozását. Nem csak neves személyiségek síremlékeire gondolunk, hanem olyan családi síremlékekre is, amelyeknek csoportja valamiképpen tükrö az adott település múltjának, ha egyenként nem is képviselnek kiemelkedő történelmi-művészeti értéket. A műemlékek környezetének rendben tartása (pl. szemét eltávolítása, az adott terület gyomoktól való megtisztítása) elhúzódó, hónapról-hónapra, évről-évre megismétlendő feladat lehet. Romok esetében az elburjánzó fák és bokrok eltávolítása, az odavezető ösvény megtisztítása, rendben tartása, megfelelő jelzések (útmutató táblák) elhelyezése, javítása, pótlása mind-mind hasznos és tanulságos feladat lehet egy-egy szakkör számára. Természetesen a különböző munkálatokhoz szakemberekkel való egyeztetés, esetleg szakemberek igénybevétele is feltétlenül szükséges lehet. Bekapcsolódhat a szakkör egy-egy műemlék épület fölújításába, ásatásokba is. Az ilyen jellegű munkák sokkal érdekesebbek és izgalmasabbak lehetnek, mint ha valaki csupán a könyvek közé elvonulva azt böngészi, hogy miről írtak eleink.

A honismereti szakkörök tehát lehetőleg ne csupán az iskola, a művelődési ház vagy egyéb más intézmény falai között működjenek, hanem menjenek ki a falak közül. Ezt a célt szolgálják a honismereti séták és a honismereti kirándulások (túrák). Ezek célja, hogy a szakkör tagjai minél alaposabban ismerjék meg az adott település jellegzetességeit (értékeit), majd a szomszédos településeket is, aztán az adott kisebb-tágységet, majd az ország minél nagyobb részét. Az lenne jó, ha többnapos, honismereti célzatú kirándulásokon fölkeresnék a szomszédos országok nevezetességeit (magyar emlékhelyeit) is. Különösen nagy feladat hárulhat az olyan honismereti szakkörökre, amelyek határ menti településeken működnek. Az lenne a kívána-

tos, ha föl tudnák venni határon túli magyar szakkörökkel a kapcsolatot, és kölcsönösen megismerkednének egymás munkájával, településük értékeivel. A többnapos honismereti kirándulások hézagpótlók lehetnek, mivel ma már a hasonló időtartamú iskolai osztálykirándulások nem kötelezőek, így rendszerint elmaradnak. Tegyük hozzá, hogy az iskolai osztálykirándulások nem feltétlenül honismereti jellegűek, annál is inkább, mivel az ezeket vezető osztályfőnökök többségének nincs honismereti képzettsége (és érdeklődése). Sajnos gyakran csak arra töreked(het)nek, hogy botrányok és baleset nélkül „megússzák” a kirándulást.

Nagyon fontos lenne, hogy minél több honismereti szakkör működjön az országban. A jelenlegi tapasztalat ugyanis az, hogy a jövőben tanár-nemzedéknek elenyésző hányada kerül ki azok közül, akik valaha is részt vettek honismereti szakkör (vagy -tábor) munkájában. A főiskolákon, egyetemeken végző tanárok pedig felsőoktatási tanulmányaik során általában semmiféle honismereti képzést nem kapnak, így roppant nehéz kinevelni országosan az új honismereti szakkör- valamint táborvezetők gárdáját.

A honismereti tábor a honismereti szakköri munkához képest (beleértve a kirándulást is) olyan többletet adhat, amely mással nem pótolható. Tény viszont, hogy megszervezése, mind a helye, mind a programja, mind a költségvetése, s maga a táborvezetés a szakkörvezető számára nagy megterhelést, nem csekély felelősséget jelent. Gyakorlott szakkörvezető vállalkozzon erre, s lehetőleg olyan csoporttal, amelynek tagjaival már néhány éve együtt dolgozik, tehát alaposabban megismerte őket, illetve megismerték egymást. Így könnyebbé válik a lehetséges konfliktus-források kiszűrése, kezelése.

Nagyon fontos, hogy az adott honismereti tábor célja jól körülhatárolható legyen, s a tábor időszaka elégséges legyen ahhoz, hogy érzékelhető eredmények szülessenek. Ezeket az eredményeket a tábor végén a résztvevők összegezzék, hogy minden résztvevő sikerélménnyel távozhasson. A rosszul sikerült tábor akár évekre visszavetheti a szakköri munkát, ezért tábor szervezőjének (vezetőjének) a felelőssége igen nagy. Másfelől azonban a jól sikerült tábor szárnnyakat adhat a résztvevőknek, és minden addiginál népszerűbbé teheti a honismereti tevékenységet.

A Honismereti Szövetség és folyóirata, a Honismeret egyik központi feladata a honismereti szakkörök és honismereti táborok támogatása, tapasztalataik közkinccsé tétele, ezt szolgálja évekkel ezelőtt indított *Iskola és honismeret* rovata.

Csorba Csaba

V. Iskola és honismeret konferencia

Zamárdi, 2003. október 11–13.

A zamárdi Művészeti Üdülő adott otthont az V. Iskola és honismeret tanácskozásnak, amit a Honismereti Szövetség 2003-ban a Fejér Megyei Honismereti Egyesülettel, valamint a Fejér Megyei Művelődési Központtal közösen szervezett. A konferencia résztvevői az ország különböző régióiból érkező honismereti szakemberek, egyesületi tagok, helytörténeti kutatók, tábor- és szakkörvezetők, gyűjtemény-kezelők, művelődésszervezők, könyvtárosok, tanárok voltak. A honismereti mozgalom 57 lelkes, többségükben igen tapasztalt munkása, akik az alkalmat kihasználva elemezték az elmúlt időszak tapasztalatait. Számba vették az iskolai honismereti munka, különösképpen a különböző formájú és tartalmú honismereti táborok tapasztalatait, s megfogalmazták a témakörrel kapcsolatos teendőket.

A jelenlévőket először *Gieszt János*, a Fejér megyei Önkormányzat Oktatási-, Kulturális- és Sport Bizottságának alelnöke, majd *Braun Lászlóné*, a Fejér Megyei Honismereti Egyesület elnöke köszöntötte.

Az első napon két előadás hangzott el. *Csorba Csaba tanár, tankönyvíró* a szakkörök és a honismereti táborok szervezésében rejlő oktatási-nevelési lehetőségeket vette számba. Abból indult ki, hogy a fiatalok tanulmányaiból jobbra csak az marad meg bennük, amihez valami élmény kapcsolódik. Ugyanúgy népünk történelme is csak a hazánk múltjának, szépségeinek megismerése által válhat kézzelfoghatóvá. Tudták ezt már évtizedekkel ezelőtt is, hisz minden időszakban figyelmet fordítottak a honismereti táborok, szakkörök támogatására. Most